

ТРЭЦІ ЭТАП XXXIII РЭСПУБЛІКАНСКАЙ АЛІМПІЯДЫ
ПА ВУЧЭБНЫХ ПРАДМЕТАХ «БЕЛАРУСКАЯ МОВА»
I «БЕЛАРУСКАЯ ЛІТАРАТУРА»

КОМПЛЕКСНАЯ РАБОТА ПА БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ І ЛІТАРАТУРЫ

ДАВЕДКІ

9 клас

Варыянт I

Заданні	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Усяго
Балы	4	6	6	4	5	5	5	5	6	4	50

Заданне 1

развесці	+	ад'ехаць	
скінуць		празмерны	+
беззямельны	+	аб'язджаць	
уз'яднацца	+	падсесці	

Заданне 2

як магіла як рыба як сцяна	як (нібы, быццам) <i>вады</i> ў рот набраўшы
сам не ў сабе як сам не свой як пад зямлёй як цень	як (нібы) у <i>ваду</i> апушчаны
мянціць языком араць дарогі разводзіць антымоніі	таўчы <i>ваду</i> ў ступе; ліць <i>ваду</i>

Заданне 3

ПРЫКЛАДНЫ ВАРЫЯНТ ПЭРАКЛАДУ:

Тысячы сонечных зайчыкаў, адбіўшыся (*адлюстраваліся*) ад паверхні вады, скакалі на агурочных лістах, асвятляючы іх знізу нейкім таямнічым (*таемным*) святлом. Ад гэтага здавалася, што паветра пад лістамі, дзе сядзелі Нязнайка і Кнопачка, таксама хвалюецца і трымціць (*трапечацца, дрыжыць*), нібы махае незлічонамі нябачнымі крыльцамі (*крыльцамі*), і ўсё гэта выглядала нейкім незвычайным, чароўным (*Паводле М. М. Носава*).

Заданне 4

Словы	Прыстаўка	Корань/ карані	Злучальная марфема	Суфікс/ суфіксы	Канчатак
Горац вужачы	–	гор-	–	-ац-	□
Дзядкі звычайныя	з-	-выч-		-ай-, -н-	-ыя
Фіялка трохколерная	–	тр-, -колер-	-ох-	-н-	-ая
Шчытоўнік мужчынскі		муж-		-чын-, -ск-	i

Заданне 5

1. Каля *Крошына* Ігнат Дамейка з Антонам Адынцом пасадзілі два дубы, а вершаваны надпіс на камені побач з дубамі выбіў сам каваль – Паўлюк Багрым. 2. Беларус М. Пачобут-Адлянецкі ў XVIII стагоддзі вывучаў зацьменні кольцаў планеты *Сатурн* і спадарожнікаў іншых планет. 3. Старажытны цэнтр горада *Івянца* традыцыйна складваўся на правым беразе ракі Волмы. 4. З ракой *Заходняя Дзвіна*, якая стала першай жыццёвай артэрыяй Полацка, звязана і вызначэнне кірунка гістарычнай плыні горада. 5. Да вострава *Кляштар* – найбольш вядомага сярод астравоў на Браслаўскіх азёрах – можна даплыць лодкаю.

Каментар

Дапасуюцца назвы гарадоў (горада Мінска), назвы рэк (на рацэ Дняпры, на рацэ Беразіне, за выключэннем малавядомых). Разам з тым састаўныя назвы населеных пунктаў і рэк не дапасуюцца: у горадзе Мар’іна Горка, каля горада Старыя Дарогі, на рацэ Паўночны Данец і інш. Не дапасуюцца таксама назвы азёр, гор, астравоў, паўастравоў, астранамічныя назвы, назвы станцый, портаў, замежныя адміністрацыйна-тэрытарыяльныя назвы: арбіта планеты Марс, у праліве Басфор, у порце Адэса, у штаце Тэхас і інш.

Заданне 6

1. Дзеясловы, што ўказваюць на завершанасць дзеяння, яго вынік, –	дзеясловы закончанага трывання
2. Назоўнікі, якія абазначаюць мноства асоб ці аднародных прадметаў як адно цэлае, –	зборныя назоўнікі
3. Займеннікі, што ўказваюць на адсутнасць асобы, прадмета, якасці, прыналежнасці, –	адмоўныя займеннікі
4. Лічэбнікі, якія складаюцца з двух або некалькіх слоў, –	састаўныя лічэбнікі
5. Часціцы, што выражаюць значэнне заахвочвання да дзеяння, –	пабуджальныя часціцы

Заданне 7

1. У якім значэнні выкарыстоўваецца ў гэтым урыўку назывуны сказ?

Свята, дзень, у які адбываецца ўрачыстая вячэра напярэдадні святкавання Каляд.

2. Запішыце іншыя значэнні, з якімі можа ўжывацца слова ў гэтым сказе.

1. *Урачыстая вячэра напярэдадні святкавання Калядаў, Новага года.*

2. *Абрадавая страва на Каляды: каша з цэлых або тоўчаных ячных ці іншых крупаў, прыпраўленая мёдам (ці сытой – мёдам, разведзеным у вадзе) і макам (макавым «малаком»).*

3. Нягледзячы на запазычаны характар назойніка *куцця* (ад грэчаскага дзеяслова *κوكᾶν* – *загушчаць нешта, бесперапынна памешваючы*), часцей яго значэнне звязваюць з назойнікам *кут*. Прывядзіце Вашы меркаванні на гэты конт.

У народнай этымалогіі значэнне стравы *куцця* звязваецца з назойнікам *кут*, таму што *куцця* (абрадавая страва) у час урачыстай вячэры займала пачэснае месца ў куце пад абразамі. Параўнайце, напрыклад, як гэта апісваецца «Новай Зямлі»:

*Куцці гаршчок ужо ў калена
Стаяў на лаве, чакаў сена,
І вось цяпер гаршчок з куццёю,
Як цар даўнейшаю парою,
Ў пачэсны кут, на свой прастол,
Стаўляўся з гонарам за стол
На гэта сена пад багамі,
Ўладар над хлебам і блінамі,
Бо ён у гэты дзень – персана!
Яго вянчаў абрус-карона*

4. Аднавіце прапушчаныя словы ў «матчыных» прыкметах-прадказаннях.

Снег на Куццю – **грыбы** на лета,
Такая матчына прымета,
А сцежкі чорны – **ягад** многа...

5. Пастаўце ў тэксце прапушчаны знак прыпынку, растлумачце яго неабходнасць.

А сцежкі чорны – ягад многа;
Ну, і за гэта хвала Богу...

Коскамі аддзяляюцца выклічнікі, якія не маюць выразнай клічнай інтанацыі і знаходзяцца ў пачатку ці ў сярэдзіне сказа.

Заданне 8

1. Раман, бо гэта жанр эпасу, а не род літаратуры, як лірыка, эпас, драматургія.

2. Апавяданне, бо гэта эпічны жанр, а не цвёрдая форма верша, як санет, актава, трыялет.

3. Лірычнае адступленне, бо гэта паняцце характарызуе змест, а не форму, як рытм, вершаваны памер, рыфмоўка.

4. Байка, бо гэта жанр ліра-эпасу, а не від камедыі, як вадэвіль, фарс і скетч (*'невялікая эстрадная п'еса жартаўлівага зместу'*).

5. Канфлікт, бо гэта характарыстыка зместу твора, а не кампазіцыі, як экспазіцыя, завязка, кульмінацыя.

Каментар: за кожны правільны адказ налічваецца 0,5 бала, за кожнае правільнае тлумачэнне таксама налічваецца 0,5 бала.

Заданне 9

Па гарызанталі: 2 – Гродна; 4 – трыялет; 6 – Мінск.

Па вертыкалі: 1 – Адам; 3 – Музы́ка; 5 – санет.

Каментар: за кожны правільны адказ налічваецца 1 бал.

Заданне 10

На малюнку вокладка «Бібліі»; выдавец – Францыск Скарына (Прага, 1517 – 1519 гг.).

Каментар: пры ацэнцы неабходна ўлічваць правільнае ўказанне месца, часу выдання і імя выдаўца (кожны правільны факт ацэньваецца 1 балам); арыгінальнасць зместу і формы рэкламы дадаткова ацэньваецца 1 балам.